

RECENZJA

rozprawy doktorskiej pt. „Środowisko bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego w obliczu rosyjskich zdolności antydostępowych A2/AD (*Anti-Access Area Denial*)” autorstwa Pana mgr. Partyka Reśkiewicza, opracowanej pod promotorstwem Pana dra hab. Jerzego Zalewskiego, prof. WAT

Podstawę formalno-prawną wykonania niniejszej recenzji stanowiła uchwała Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego Nr 72 RDN NoB/2023 z dnia 25 października 2023 r. w sprawie wyznaczenia recenzentów w postępowaniu doktorskim mgr. Patryka Reśkiewicza.

W recenzji nie zamieszczono informacji w zakresie daty uzyskania przez Kandydata do stopnia naukowego doktora nauk, tytułu magistra oraz jednostki organizacyjnej, w której tytuł ten był nadany. Nie zawarto również komentarza do ewentualnego ubiegania się Kandydata o nadanie stopnia doktora, a także stanowiska do przebiegu Jego pracy naukowo-zawodowej. Dokumentacja sprawy nie zawierała takich danych.

1. Uwagi ogólne dotyczące układu rozprawy doktorskiej i zasadności podjęcia badań

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska pt. „Środowisko bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego w obliczu rosyjskich zdolności antydostępowych A2/AD (*Anti-Access Area Denial*)”, stanowiąca podstawę postępowania w przewodzie doktorskim Pana mgr. Partyka Reśkiewicza w dziedzinie nauki społecznej w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Tematyka recenzowanej pracy mieści się w teoretyczno-praktycznych zainteresowaniach recenzenta. Aspekt teoretyczny znajduje wyraz, między innymi, w rozważaniach o realizacji militarnych celów rosyjskich w Arktyce (Lutostański M., *Military Activity of Russian Federation in the High North and its implications for worldwide security – selected problems*, w: *Wyzwania dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, (red. nauk.) M. Kaszuba, R. Puzikow, J. Zieliński, ASPRA Warszawa, UP-H w Siedlcach, Warszawa-Siedlce 2018, ss. 129-144;

Lutostański M., Kęsoń T., *International Rivalry for Arctic Chances and Its Impact on Regional and Global Security*, w: „American International Journal of Contemporary Research” (AIJCR), American International Journal of Contemporary Research 1425 Greenway Dr. Irving, TX 75038 United States of America (USA). Vol. 6 nr 5, October 2016, ss. 115-121). Aspekt praktyczny natomiast pozostaje w związku z pracą w Departamencie Spraw Obronnych w Ministerstwie Zdrowia, gdzie recenzent jako wicedyrektor wskazanego departamentu odpowiadał, między innymi, za planowanie, tworzenie i przechowywanie rezerw państwowych służby zdrowia (terminologia ówczesna). Jednym z uwarunkowań takiego przedsięwzięcia, także o strategicznym charakterze była kwestia realnego, destrukcyjnego oddziaływania nieprzyjaciela na miejsca wytwarzania, gromadzenia oraz przechowywania rezerw, a także na sposoby i formy ich dystrybucji stosownie do stanu funkcjonowania państwa i związanymi z tym, zarówno potrzebami społeczeństwa, jak i potrzebami podmiotów krajowych o zróżnicowanych właściwościach i podmiotów zagranicznych w ramach wsparcia realizowanego przez państwo-gospodarza dla sił sojuszniczych (HNS – *Host Nation Support*).

Recenzowana rozprawa doktorska liczy trzysta dwadzieścia siedem stron maszynopisu. Rozpoczyna się stroną tytułową z właściwymi dla tego typu opracowań informacjami. Jej strukturę stanowi *Wstęp* – osiem stron, który poprzedza *Wykaz skrótów* – dwie strony, sześć rozdziałów stanowiących główną część pracy, *Zakończenie* – siedem stron, *Bibliografia* – czternaście stron, *Spis rysunków* – dwie strony, *Spis tabel* – dwie strony, *Załącznik* *Kwestionariusz badania eksperckiego* – trzynaście stron i *Streszczenie* – jedna strona w języku polskim i jedna strona w języku angielskim – *Summary*. Ogólny układ rozprawy nie budzi zastrzeżeń, tj. negatywnych uwag. Ponadto, na podkreślenie zasługuje podsumowanie każdego z (sześciu) rozdziałów – niezależnie od ogólnego *Zakończenia*.

Recenzowana praca jest interesującym poznawczo opracowaniem, które pozostaje w ścisłym związku z ważnymi – o cechach rozwojowych – złożonymi dylematami obecnej architektury bezpieczeństwa państw wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO). Źródło tych dylematów tkwi w polityce Federacji Rosyjskiej (FR, Rosji) – w państwie o wciąż imperialnych cechach i dużym potencjale militarnym. W rozprawie dostrzega się jakościowy oraz ilościowy wymiar tych cech i potencjału, ich dynamikę i charakter, a także możliwości technologiczno-destrukcyjnego oddziaływania FR na europejskie środowisko bezpieczeństwa. Przedstawione w pracy koncepcje rozbudowy i wykorzystania przez Rosję zdolności w obszarze A2/AD (*Anti-Access/Area Denial*) zostały przedstawione jako znacząco niekorzystne dla architektury bezpieczeństwa państw wschodniej flanki (NATO), w tym Polski. Chodzi tu w szczególności o rosyjskie systemy antydoświadczalne, które są rozlokowane

w obwodzie królewieckim, choć i nie bez znaczenia pozostaje kwestia rosyjskiego scenariusza z udziałem Białorusi. Okoliczność ta, postrzegana w kontekście wojny na Ukrainie (2014, 2022), stanowi ważny czynnik kreujący sytuację bezpieczeństwa we wschodniej części NATO i jako taki – w celu zabezpieczenia polskiego i sojuszniczego działania tak w przestrzeni powietrznej, morskiej, jak i lądowej – wymaga strategicznej adaptacji Sojuszu, także w zakresie A2/AD. Podjęte w dysertacji wyzwanie badawcze – choć nie proste w zakresie istotnie pogłębionego przeprowadzenia i zaprezentowania w opracowaniu nieoklajuzowanym – należy uznać za przedsięwzięcie bardzo ważne i potrzebne. Jego wieloaspektowa doniosłość znajduje potwierdzenie w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2020 r., s. 18, pkt 3, ppkt 3.3. Przyjęta w dysertacji formuła dyskursu teoretycznego posiada doniosły walor użyteczności, który postrzegany w kontekście strategicznym i wielodomenowego środowiska operacyjnego nadaje mu cech szczególnej praktyczności.

Mając powyższe na uwadze, w tym także zapotrzebowanie dydaktyczne – zwłaszcza na kierunkach studiów bezpieczeństwo narodowe i politologia, a także ze względu na zauważalną potrzebę wsparcia merytoryczną wiedzą czynnych polityków, mimo zauważalnych ograniczeń wynikających z jawności pracy (dotyczących głównie upubliczniania informacji na temat wrażliwych danych państw NATO), ideę przeprowadzenia badań i przygotowania zwartego opracowania z obszaru izolacji pola walki w wykonaniu FR w kontekście bezpieczeństwa państw wschodniej flanki NATO oraz ich potencjału obronnego należy uznać za oczywiście twórczą, a więc i zasadną. Zwłaszcza, że niezależnie od mody na rozpoznawanie współczesnych systemów antydostępowych A2/AD, aktualnie na krajowym rynku wydawniczym jest widoczny niedostatek pozycji literaturowych, które zawierałyby tak skondensowaną wiedzę, opartą na rozszerzonej analizie potencjału antydostępowego i jego środowiska. Recenzowana praca zachęca także do formułowania kolejnych pytań kierunkowych i uszczegóławiających oraz do poszukiwania na nie odpowiedzi.

2. Ocena wiedzy teoretycznej zawartej w recenzowanej rozprawie doktorskiej

Ocenę wiedzy teoretycznej, zaprezentowanej w rozprawie doktorskiej pt. „Środowisko bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego w obliczu rosyjskich zdolności antydostępowych A2/AD (*Anti-Access Area Denial*)” dokonano na podstawie informacji zawartych zarówno w poszczególnych elementach struktury tej rozprawy, jak i oceny jej (tej struktury) wykonycypowania. Oznacza to, że ustalona ocena odnosi się do wiedzy teoretycznej z zakresu prowadzonych rozważań oraz do wiedzy o przyjętych sposobach jej

zaprezentowania w pracy naukowej. Do sformułowania oceny w tym zakresie poddano analizie w szczególności tytuł pracy, koncepcję i strukturę pracy sugerującą jej zawartość.

Zaczynając od tytułu należy stwierdzić, że jest on poprawny, wystarczająco precyzyjny i odpowiada treści rozważań. Można z niego wyczytać również napięcie poznawcze, które będzie podlegało rozwiązaniu w drodze dociekań. Poszerzone spostrzeżenia w zakresie tytułu znajdują się w dalszej części recenzji.

Z uwagi na specyfikę tematyki rozważań i mnogość używanych – właściwych problematyce nazw, terminów czy wyrażań, a następnie ich częste stosowanie w tekście w formie skrótów – sporządzenie na początku dysertacji *Wykazu skrótów* i ich rozwinięcie również należy ocenić pozytywnie.

Wstęp rozprawy wykazuje cechy planowego działania, podczas którego zostały zaprezentowane niezbędne elementy koncepcji pracy. Chociaż o jej strukturze będzie jeszcze mowa przy okazji oceny samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, to już w tym miejscu wypada zauważyć, że zbrakło w nim syntetycznego opisu zainteresowań Kandydata w kontekście powodu zajęcia się (właśnie) przez Niego (akurat) tą problematyką. We *Wstępie*, a także w dalszej części pracy nie jest łatwo natrafić – przynajmniej recenzentowi – na informacje, które wskazywałyby jednoznacznie, że stanowią one autorski punkt widzenia. Tego rodzaju informacje tak we *Wstępie*, jak również w trakcie wysokiej jakości głównego dyskursu, osadzonego głównie w bogatej, starannie posegregowanej literaturze przedmiotu, wynikowo podniosłyby walory pracy i ułatwiłyby recenzentowi wypracowanie zdania o znaczącej jej oryginalności.

Rozdział 1 – ma charakter bazy teoretycznej do prowadzenia dociekań w następnych rozdziałach. Znajduje się w nim bardziej wyjaśnienie niż zdefiniowanie, jak twierdzi Kandydat we *Wstępie* (s. 13), co należy rozumieć przez akronim „A2/AD”. Wyjaśnienie to zostało osadzone w historii walki i wojny oraz w literaturze przedmiotu. Ponadto, to co Kandydat uznał za wyjaśnienie istoty „zamierzeń polityczno-wojskowych” (s. 13), jest raczej wykazaniem ważności, możliwości, czy w końcu istotności tychże zamierzeń, nie zaś pokazaniem ich istoty. Za takim właśnie rozumieniem – według recenzenta – przemawiają treści zamieszczone w poszczególnych podrozdziałach niniejszego rozdziału. Choć, nie ma tu miejsca i szczególnej konieczności wyjaśniania kwestii rozumienia jako takiej „istoty rzeczy” – recenzent swój pogląd w tej sprawie wyraził w monografii pt. „O epistemologii i ontologii rzeczywistości bezpieczeństwa. W czasie zwyczajnym”, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2021 (s. 158 – 162) to jednak przynajmniej sygnalnie i kontekstowo wypada nadmienić, że istotą czegoś (danej rzeczy) jest część stała tego czegoś (tej rzeczy), dzięki której to coś (ta rzecz)

możliwości wykorzystywania tych narzędzi w rosyjskiej retoryce politycznej i podczas realnej eskalacji konfrontacji militarnej.

Rozdział 3 dysertacji ma charakter przeglądowo-analityczny i dotyczy militarnych zdolności antydostępowych Rosji zlokalizowanych w obwodzie królewieckim, na Krymie, w Arktyce i Białorusi. Zostały one przedstawione jako militarne, rosyjskie bastiony A2/AD rozlokowane wzdłuż wschodniej flanki NATO. Prowadzone tu – w kontekście trafnie zdiagnozowanych geostrategicznych problemów związanych z lokalizacją rosyjskich bastionów A2/AD (specyfika położenia, uwarunkowania terenowe, między innymi, s.: 143, 157, 172, 190), wielodomenowe zdolności bojowe z atutami szybkiej mobilizacji dodatkowych wojsk (s. 144), oraz wynikających z nich wyzwań dla euroatlantyckiej architektury bezpieczeństwa – identyfikacja i analiza antydostępowego potencjału militarnego FR wynikowo skutkowały sformulowaniem wielu konkluzji ważnych dla systemów obronnych państw wschodniej flanki NATO i ich wzmacniania. Do tego rodzaju rezultatów dociekań można zaliczyć w szczególności trzy konstatacje: 1) że „większość kluczowych aktywów rosyjskiego A2/AD to systemy ofensywne”, 2) że „Wielodomenowe rosyjskie zdolności A2/AD, dyslokowane w zmilitaryzowanych bastionach od Arktyki po Morze Czarne, tworzą wysuniętą fortecę, strzegącą powietrznych, morskich i lądowych podejść do wschodnich rubieży NATO.” (s. 196) – podkreślenie recenzenta; 3) Rosja może podjąć próbę wykorzystania wielodomenowych atutów dających jej „regionalną przewagę sił wzdłuż wschodnich granic NATO” w celu pozbawienia państw tego regionu sojuszniczego wsparcia (s. 197).

Rozdział 4 dysertacji zawiera analizę zdolności militarno-obronnych państw bałtyckich – Litwy, Łotwy i Estonii (B3) – leżących na wschodniej flance NATO, które (poza Norwegią – nie jest państwem bałtyckim i nie pozostaje w bezpośredniej styczności z państwami wschodniej flanki NATO) są państwami najdalej wysuniętymi na Wschód, i które bezpośrednio graniczą z Rosją. Zwrócenie uwagi na politykę kształtowania m.in. odporności społecznej w tych państwach jest istotne, gdyż poza ich położeniem geograficznym dysponują one dość ograniczonym potencjałem militarnym. Okoliczność taka – w kontekście zdolności antydostępowych Rosji – stawia państwa B3 w bardzo niekomfortowej sytuacji w przypadku zbrojnej agresji tego potężnego sąsiada. Toteż, co zostało trafnie wskazane w tym rozdziale, podejmują one „regionalną synergię wysiłków” – wspólne działania zmierzające do wzmocnienia ich bezpieczeństwa (s. 204). Można jedynie żałować, że w tej części rozważań nie zdołała znaleźć się Finlandia, która od 4 kwietnia 2023 r. jest członkiem NATO, ale jak wynika z informacji zawartej we *Wstępie*: „zasadnicze analizy zaprezentowane w pracy zakończono przed kwietniem 2023 r.” (s. 12).

istnieje. Ponadto, przy akceptowalnym układzie tego rozdziału, zauważalny jest pewien niedostatek osadzenia – w gruncie rzeczy – rozważań specjalistycznych w ogólnej teorii bezpieczeństwa. Należy jednocześnie zaznaczyć, że nie idzie tu wyłącznie o literaturowe przedstawienie podstawowych składników rzeczywistości bezpieczeństwa, takich jak, np.: bezpieczeństwo, niebezpieczeństwo, zagrożenie, czy bezpieczna przestrzeń, lecz o wykazanie rozumienia tychże oraz ich istoty. Kwestia ta jest o tyle ważna, bowiem pojęcia te stanowią bazę teoretycznej wiedzy do prowadzonych w pracy rozważań, a także są stosowane wprost, np.: „bezpieczeństwo” (s. 67 i 287), „niebezpieczeństwo” (s. 78), „przestrzeń kosmiczna”, „cyberprzestrzeń” (s. 62), „przestrzeń komunikacyjna” (s. 286), zagrożenie (s. 67, 78 i 288). Zawarcie w pracy informacji o przywołanych składnikach rzeczywistości bezpieczeństwa recenzent uważa za ważne także z tego powodu, iż łączenie ogólnej i szczegółowej teorii bezpieczeństwa z praktyką bezpieczeństwa pozwala na obiektywizowanie procesu formułowania oceny ogólnej o wiedzy teoretycznej Autora dysertacji i osadzenia jej w naukach o bezpieczeństwie. Nie ulega jednak wątpliwości, że wszystkie, podjęte i dyskutowane w *Rozdziale 1*, podobnie jak również w pozostałych rozdziałach recenzowanej dysertacji, zagadnienia i ich zakres pozostają w związku z bezpieczeństwem osobowym i strukturalnym oraz mieszczą się w naukach o bezpieczeństwie. Zaś sposób ich prezentowania świadczy o właściwym postrzeganiu przez Autora zarówno jako takich „zdolności antydostępowych” państw, które na osi czasu pozostają tak w zróżnicowanym napięciu konfrontacyjnym, jak i roli oraz w zmiennej zdolności do realizacji współczesnej polityki nie tylko obronnej, ale i ofensywnej.

Rozdział 2 dotyczy (w zasadzie) identyfikacji i charakterystyki rosyjskiej myśli strategicznej w zakresie A2/AD. Tu Kandydat swoje dociekania koncentruje na wyjaśnieniu rosyjskiego rozumienia tego „określenia” oraz miejsca i roli zdolności antydostępowych w rosyjskich, strategicznych koncepcjach zastosowania. Jako że we *Wstępie* zostało wskazane, że rozdział ten został poświęcony „definiowaniu zdolności A2/AD” (s. 13) można było odnieść wrażenie, że w którejś z części tego rozdziału dojdzie do próby zdefiniowania użytych tu terminów, bądź wyrażań. Do tego jednak nie doszło, a pojęcie definiowanie było rozumiane jako objaśnianie. Kwestię tę recenzent uznaje za mającą charakter semantyczny i akurat w tej części rozważań bez istotnego znaczenia dla głównego dyskursu. Na podkreślenie zasługuje natomiast bogata kwerenda licznych źródeł o zróżnicowanym charakterze, która została dokonana w celu pozyskania wiedzy o przedmiocie badań (w tym rosyjskich – zob.: przypisy, bibliografia). Jej bezspornym rezultatem są interesująco przedstawione, zakładane zdolności antydostępowe Rosji, będące zbiorem szerokiego spektrum narzędzi prowadzenia walki oraz

W rozdziale tym objęto analizą również militarne zdolności obronne Polski, Rumunii i Norwegii. Z powodów oczywistych, bez szerokiego omawiania także tej części dyskursu, warto wskazać na kwestię zdolności obronnych własnych i sojuszniczych Polski zwłaszcza w kontekście imperialnej gry Rosji z wykorzystywaniem jej potencjału antydostępowego. Zatem, za tyleż trafną, co i oczywistą uwagę, a jednocześnie aktualną i zasługującą na ciągłe podkreślanie – jak sądzę bez naruszenia tajemnicy w żadnym zakresie – należy uznać informację, rozpoczynającą dyskurs o sytuacji polityczno-militarnej Polski w kontekście ewentualnej agresji Rosji zarówno na Polskę jako kraj, jak i na inne państwa NATO znajdujące się na wschodniej flance Sojuszu: „Analiza potencjalnych scenariuszy konfliktu na wschodniej flance NATO wskazuje, że Rosja za pomocą posiadanych zdolności A2/AD może ograniczyć i/lub w skrajnym przypadku uniemożliwić swobodny przerzut sił wsparcia do rejonu objętego konfliktem na obszarze odpowiedzialności zadaniowej Sojuszu. Uwzględniając takie scenariusze na Siłach Zbrojnych RP, dysponujących największym potencjałem militarnym w regionie, spoczywa ciężar odparcia impetu uderzeniowego Federacji Rosyjskiej w jego pierwszej fazie.” (s. 207). Zwłaszcza, że „Rumunia [...] posiada ograniczone zdolności w zakresie przełamania rosyjskich zdolności A2/AD.” (s. 221).

Rozdział 5 dotyczy stanowiska NATO wobec transformacji „polityki odstraszenia” Sojuszu w kontekście wyzwań i zagrożeń, których źródłem pozostają rosyjskie zdolności antydostępowe. Poza kluczowymi przedsięwzięciami jakie Sojusz podejmował w celu wzmocnienia wschodniej flanki NATO zwłaszcza na osi czasu od szczytu Sojuszu w Newport (2014, który odbywał się w niestabilnym środowisku bezpieczeństwa determinowanym agresywną polityką Rosji wobec Ukrainy – aneksja Krymu 2014, konflikt w Donbasie) do Madrytu (2022, którego obrady były zdominowane zwiększeniem obecności wojsk sojuszniczych w europejskich państwach położonych na wschodnich rubieżach NATO), znajduje się tu także (osobno) kwestia zaangażowania Stanów Zjednoczonych w budowę architektury bezpieczeństwa na wschodniej flance NATO. W tym interesującym rozdziale, a precyzyjniej w jego *Podsumowaniu* dokonanym w kontekście rotacyjnego stacjonowania wojsk Stanów Zjednoczonych na wschodniej flance warto zwrócić uwagę na informację: „Jest to rozwiązanie kompromisowe, między oczekiwaniami państw wschodniej flanki, a możliwościami amerykańskich sił zbrojnych” (s. 271). Choć stwierdzenie to nie jest pozbawione sensu, to zdaniem recenzenta o takiej formie stacjonowania amerykańskich sił zbrojnych na wskazanej flance, przesadzają raczej polityczne cele NATO jako całości i osobno USA.

Rozdział 6 dysertacji stanowi ostatni element części głównej rozważań nad realnością realizacji neoimperialnej polityki Rosji wobec państw wschodniej flanki NATO z wykorzystaniem zróżnicowanych narzędzi oddziaływania w poszczególnych etapach eskalacji napięcia do użycia siły zbrojnej włącznie. W rozdziale tym – w kontekście zdolności antidostępowych oraz polityczno-propagandowego modelu kreowania napięcia w celu destrukcyjnego oddziaływania Rosji (przy jednoczesnym, koniunkturalnym sterowaniu przez Rosję Białorusią) na funkcjonowanie państw B3 i Polski – przedstawiono w czterech fazach proces eskalacji napięcia społecznego, politycznego i militarnego w środowisku państw wschodniej flanki NATO. W oparciu o posiadaną wiedzę teoretyczną zostały tu nakreślone również syntetyczne założenia i hipotetyczny przebieg konfliktu zbrojnego wraz ze skutkami, wygenerowanego przez Rosję w ramach realizacji uzurpatorskiego planu dominacji Rosji nad państwami z nią graniczącymi.

Zakończenie zawiera podstawowe elementy wiążące treść rozważań prowadzonych w części głównej pracy. Znajdują się tu, poza dość szerokim odniesieniem się do wyników weryfikacji autorskich hipotez postawionych podczas konceptualizacji dociekań, także wnioski z elementami rekomendacji. Tę część dysertacji, rozumianą jako działanie podsumowujące proces badawczy należy uznać za ogólnie poprawną. Jednakże, nie dla krytyki, lecz dla przyszłych, dobrych praktyk warto w tym miejscu zwrócić uwagę na nieznajdujące uzasadnienia stosowanie zróżnicowanego opisu tych samych rzeczy, czynności i rezultatów z nich wynikających. Kwestia dotyczy informacji o sprawdzeniu sformułowanych wcześniej hipotez. Kandydat podając rezultaty weryfikacji hipotez stwierdzał: przy hipotezie głównej – że „została pozytywnie zweryfikowana” (s. 288), przy pierwszej, drugiej i czwartej hipotezach szczegółowych – (wyłącznie) że „została zweryfikowana” (s. 289, 290), przy trzeciej hipotezie szczegółowej – że „została poddana konfirmacji (częściowo zweryfikowana)” (s. 289), przy piątej hipotezie szczegółowej – że „zweryfikowana pozytywnie” (s. 290), zaś przy szóstej hipotezie szczegółowej – że „została poddana konfirmacji” (s. 291). Zdaniem recenzenta trafniejszym byłoby używanie możliwie jednolitego opisu tego samego elementu badań. Skoro, jak wiadomo hipotezy w badaniach podlegają sprawdzaniu w celu potwierdzenia ich prawdziwości, bądź stwierdzenia fałszywości – zatem podlegają konfirmacji, bądź falsyfikacji – to opisana sytuacja może rodzić uzasadnione pytanie o przyczynę lub przyczyny przyjęcia w pracy właśnie tak zróżnicowanego i niekiedy nieprecyzyjnego opisu.

Pozostałe elementy pracy takie jak: *Bibliografia*, *Spis rysunków*, *Spis tabel*, *Załącznik*, *Streszczenie* czy *Summary* (streszczenie w języku angielskim) zostały wykonane poprawnie zarówno co do zawartości, jak i umiejscowienia w strukturze pracy.

Zaprezentowany w dysertacji wybrany fragment rzeczywistości bezpieczeństwa krajowego oraz międzynarodowego postrzegany w kontekście „zdolności antydostępowych” Federacji Rosyjskiej i poszczególnych państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, pozwala stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska prezentuje dobry poziom wiedzy teoretycznej o środowisku bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego. Można przyjąć, że głównym źródłem tworzenia tej wiedzy o przedmiocie dociekań w obliczu rosyjskich zdolności antydostępowych A2/AD była – w znakomitej części – literatura zagraniczna, wsparta własnymi, autorskimi badaniami empirycznymi – szkoda, że istotnie ograniczonymi, przez co – z formalnego punktu widzenia – trudnymi do uznania za reprezentatywne, a ponadto mimo posiadania waloru poznawczego pozostawionymi bez zinterpretowania (załącznik s. 313).

3. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

W ramach oceny umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Pana mgr. Patryka Reśkiewicza zostały poddane analizie przede wszystkim aspekty metodyczne i metodologiczne przeprowadzonego procesu badawczego z jego elementami organizacji, prezentowania oraz dyscypliny wykonawczej, głównie w zakresie edytorskim.

Rozpoczynając od oceny ogólnego układu koncepcji przeprowadzenia badań – sposobu ujęcia oraz zaprezentowania diskutowanych kwestii – należy stwierdzić, że recenzowana praca posiada charakter naukowy i pozostaje, co do zasady, w zgodności z ogólną logiką prac analityczno-koncepcyjnych.

W przyjętej strukturze pracy są widoczne odpowiednie elementy metodycznego podejścia, które pozwalają na wyprowadzenie wniosku, że jej sporządzenie poprzedził obmyślany plan postępowania badawczego. Tytuł dysertacji, co już zostało zaznaczone, jest zrozumiały, precyzyjny i oddaje rzeczywistą treść opracowania. Nie oznacza to jednak, że recenzent do opisaney we *Wstępie* koncepcji pracy nie zgłasza żadnych wątpliwości natury metodologicznej przygotowania pracy. Jego zdaniem pewne zastrzeżenia może budzić następująca informacja: „Do kluczowych etapów pracy badawczej należy krytyczna analiza literatury i implementacja jej wyników dla określenia ram czasowo-problemowych przestrzeni konceptualizacji przedmiotowej dysertacji” (s. 8, M.L.). Zdaniem recenzenta to w szczególności problem badawczy, cel i wynikowo tytuł badań określają treść i zakres dociekań, a tym samym rozstrzygają o materiałach źródłowych, które należy zgromadzić po to, by były pomocne do rozwiązania zadania badawczego. Owszem, zgłębianie poznawania

obszaru rozważań w oparciu o literaturę przedmiotu może mieć wpływ na dookreślenie niektórych kwestii organizacji pracy, chociażby przyjęcia koniecznych ograniczeń, wskazania trudności, te jednak nie zostały wyartykułowane. O sposobie określenia problemu, który uprzednio został przez badacza zidentyfikowany nie powinna natomiast decydować literatura, którą można uznać np. za niewystraszającą. Ponadto, samo wskazanie na „określenie ram czasowo-problemowych przestrzeni konceptualizacji” (s. 8), choć może posiadać walor retorycznej „atrakcyjności”, to jest jednak nieostre i poprzestanie na nim, bez podania w czym to określenie się wyraża nabiera znaczenia hasła rozumianego jako sygnał do dalszego w tym zakresie działania.

Pomimo to, że w dysertacji nie jest łatwo znaleźć wprost wyartykułowany przedmiot dociekań to z przyjętego podejścia badawczego, znajdującego wyraz w zawartej treści, można bez trudu zrozumieć, że jest nim rosyjska zdolność antydostępowa osadzona w środowisku bezpieczeństwa krajowego i międzynarodowego. Może na to wskazywać również zakres przedmiotowy badań, który, jak zostało wskazane na s. 11, „odnosi się do rosyjskich zdolności A2/AD i ich wpływu na współczesne środowisko bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO.” Przyjęcie takiego przedmiotu dociekań może wyjaśniać sformułowany cel badawczy. Mimo, że ze struktury pracy wynika ogólna znajomość procedury prowadzenia badań naukowych, co już zostało zasygnalizowane, to dodatkowo warto zwrócić uwagę na tytuł pracy. Z jego brzmienia możliwym do wyprowadzenia jest wniosek, że dociekania w tej pracy mogą być ukierunkowane na rozwiązanie innego problemu badawczego i na osiągnięcie innego celu badań, niż zostało to zaprezentowane w koncepcji dociekań. Zaczynając od celu badawczego – zgodne z układem pracy (s. 9) – który otrzymał brzmienie: „Celem głównym pracy jest zaprezentowanie analiz rosyjskich zdolności A2/AD w kontekście wyzwań i zagrożeń dla architektury bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO.”, warto – obok zaznaczenia, że jego realizacja znajduje potwierdzenie w pracy – zasygnalizować, że gdyby w pracy przyjęto za cel dociekań przedstawienie wyzwań stojących przed państwami wschodniej flanki NATO oraz przed całym Sojuszem, wraz z modelem koncepcji ich realizacji na tle (bądź w kontekście) wyników analizy rosyjskich zdolności A2/AD to – poza zmianą charakteru celu dociekań z aktualnego identyfikacyjnego na prognostyczno-praktyczny – badania uzyskałyby jeszcze wyższy walor oryginalności. Poglądu recenzenta w tym zakresie nie zmienia wskazany w pracy utylitarny charakter sformułowanego zamiaru (s. 9), a nawet go wzmacnia. Przyjmowaną bowiem (ogólnie) koncepcję przeciwdziałania (nie tylko) niebezpieczeństwom i ich zwalczania determinują wyzwania (przeciwności, zagrożenia itp.) wynikające z tych niebezpieczeństw. Abstrahując od tego wtrętu i pomijając kwestię czy cel badawczy powinien być następstwem

problemu badawczego, który w pracy badawczej niejako wyznacza procedurę dojścia do jego rozwiązania, przyjęty w recenzowanej rozprawie cel ma swoje odzwierciedlenie w całym procesie badawczym. Recenzent zaznacza, że spostrzeżenie powyższe nie ma wpływu na ocenę poprawności metodycznej i metodologicznej pracy. Podnosząc je zwraca jedynie uwagę na wskazany aspekt badań, by podkreślić rolę identyfikacji problemu badawczego w (każdym) procesie badawczym. Takie napięcie poznawcze jest bowiem nie tyle odzwierciedleniem np. literatury przedmiotu, co stanowi wyraz niepokoju poznawczego, czy uprzednio stwierdzonych wątpliwości, których źródłem może być także literatura przedmiotu. W nurcie przyjętych w pracy zarówno ogólnego, jak i szczegółowego celów badawczych oraz ogólnego i szczegółowych problemów badawczych, których brzmienie wskazuje mniej na ich charakter podstawowy, a bardziej na charakter praktyczny, co nie jest traktowane jako wada pracy, pozostają również ogólna i szczegółowe hipotezy robocze. W tym miejscu należy zauważyć, że wskazane w dysertacji hipotezy posiadają cechy tezy, które – co do zasady – różnią się od hipotez. Teza jest stwierdzeniem wymagającym potwierdzenia poprzez przytoczenie argumentów na jej prawdziwość, natomiast hipoteza wyraża się w przypuszczeniu, które w toku prowadzonego procesu badawczego podlega weryfikacji w wyniku, którego uzyskuje potwierdzenie lub jest obalona (sfalsyfikowana). Przypuszczenia takiego w prezentowanych „hipotezach” jednak nie jest łatwo dostrzec. I choć taka praktyka nie należy do odosobnionych, można ją spotkać w niektórych pracach o charakterze badawczym, to nazwanie hipotezą tezy i przypisywanie jej pełnych cech hipotezy recenzent nie zalicza do dobrych praktyk. Teza jest wyłącznie jedną ze składowych hipotezy o konotacjach domysłu badawczego.

W prowadzonym w pracy procesie badawczym zostały wskazane zmienne zależne i niezależne. Zmienną zależną, której wartość nie była obojętna wobec zmiennej niezależnej, stanowiły „wyznaczniki środowiska bezpieczeństwa „wschodniej flanki NATO” widziane w kontekście zagrożeń A2/AD (s. 11). Natomiast za zmienną niezależną został uznany „rozwój potencjału zdolności antydostępowych A2/AD Federacji Rosyjskiej i koalicji państw NATO” (s. 11). Wskazana zmienna niezależna może budzić pewne wątpliwości, co do jej niezależności. Uznanie takiej zmiennej za niezależną wymaga przyjęcia kryteriów, które mogłyby wykazać niezmiennosc jej wartości, co w sytuacji podkreślenia jej rozwojowości nie wydaje się być czymś oczywistym. Jednakże, zważywszy na widoczne w pracy manipulowanie tak określaną zmienną (rozwój rozumiany jako wartość) może stanowić przesłankę do uznania jej za niezależną.

Rozważania zawarte w dysertacji znalazły właściwe metodyczne ograniczenia, które wyznaczały podmiot i przedmiot dociekań. Umieszczono je w konkretnej przestrzeni

i w określonym czasie: „Zakres podmiotowy pracy obejmuje: NATO, Rosja, państwa wschodniej i północno-wschodniej flanki NATO (Polska, Rumunia, Estonia, Litwa, Łotwa oraz Norwegia). Z kolei zakres przedmiotowy odnosi się do rosyjskich zdolności A2/AD i ich wpływu na współczesne środowisko bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO. W celu określenia czasoprzestrzennego konceptualizacji badań, przyjęto kryteria: (1) przestrzenne – obszar wschodniej flanki NATO; (2) czasowe – obejmujące lata 2014–2022 (I połowa). Natomiast obszar tzw. „wschodniej flanki” zdefiniowany został przez pryzmat rosyjskiej koncepcji wojny regionalnej, traktującej region rozciągający się od Morza Barentsa – po Morze Bałtyckie i Morze Czarne, jako operacyjną jedność, w którym dyslokowano rosyjskie zdolności A2/AD” (s. 11). Tak określony zakres prowadzonych dociekań został poprawnie podporządkowany wcześniej sformułowanym celom i ich osiągnięciu oraz rozwiązaniu problemów badawczych, przy wykorzystaniu szeregu poprawnie dobranych i zastosowanych metod i technik badawczych (s. 12).

W pracy stosowano nieaktualną nazwę obwodu królewieckiego. Należy zaznaczyć, że czyniono to w sposób świadomy. Recenzent stwierdzonego podejścia nie podziela, choć przyjmuje do wiadomości zawarte w związku z tą sytuacją wyjaśnienia, w których wskazano na czas w jakim zakończono opracowanie dysertacji oraz na literaturę zachodnią, która stosuje stare nazewnictwo: „W trakcie przygotowywania dysertacji w następstwie decyzji Ministra Rozwoju i Technologii, na wniosek Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej działającej przy Głównym Geodecie Kraju - na posiedzeniu w kwietniu 2023 roku - przyjęto, że dla miasta Kaliningrad zalecana jest wyłącznie polska nazwa Króle-wiec, a dla obwodu kaliningradzkiego, obwód królewiecki. Biorąc pod uwagę, że zasadnicze analizy zaprezentowane w pracy zakończono przed kwietniem 2023 r., w tekście dysertacji utrzymano nazwy: obwód kaliningradzki i Kaliningrad. Należy podkreślić, że literatura przedmiotu w językach angielskim, francuskim, niemieckim – posługuje się translacją języka rosyjskiego.”, (s. 12) – podkreślenie w cytacie (M.L.). W wyjaśnieniu swojego stanowiska recenzent zaznacza, że skoro informacja o takiej decyzji mogła się znaleźć w przedłożonej do recenzji dysertacji to trudno uznać za przekonujące uzasadnienie „upływem czasu”. Możliwym bowiem było – nie tyle bez uszczerbku dla jakości dociekań, co do ich uaktualnienia – dokonanie stosownych korekt przed oddaniem pracy do druku. Po drugie, nadanie literaturze zagranicznej prymatu nad polskimi rozwiązaniami o charakterze formalno-prawnym wydaje się działaniem nie do końca przemyślanym i trafnym. Ponadto, zmiany w zakresie uaktualnienia nazwy miasta Królewiec i w konsekwencji obwodu królewieckiego, dokonała Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej

Polskiej działającej przy Głównym Geodecie Kraju, nie zaś minister Rozwoju i Technologii, jak wskazano w dysertacji. Minister ten, jedynie poparł wniosek samorządowców w tej sprawie.

Za dużą zaletą recenzowanej dysertacji należy natomiast uznać bardzo konsekwentne dążenie do zrealizowania nakreślonych zadań badawczych wynikających z celów pracy oraz – w zasadzie pozbawioną przypadkowości – prezentację zamiaru Kandydata. Pozytywnej oceny w tym zakresie nie zmieniają występujące pewne uchybienia tak rzeczowe – będące pobocznym wątkiem dociekań głównych, jak i metodyczno-metodologiczne, chociażby to, że w dość obszernie zaprezentowanym procesie konceptualizacji pracy, a następnie jej realizacji nie wybrzmiała wprost – tak jak inne składniki koncepcji – informacja o płaszczyznach oraz o charakterze prowadzenia dociekań.

Mając na uwadze obowiązki spoczywające na recenzencie, które wynikają z zaleceń Rady Doskonałości Naukowej i powinności nauczyciela akademickiego polskiej uczelni, recenzując niniejszą dysertację wypada zwrócić uwagę – z równoczesnym zaznaczeniem, że niniejsza dysertacja została napisana poprawnym językiem, a recenzent ma świadomość, że nie jest to opracowanie z filologii polskiej i że on nie występuje w roli eksperta w tym obszarze – na trzy kwestie:

– *kwestia pierwsza* dotyczy niekiedy zbędnego – zdaniem recenzenta – wplatania w tekst polski zwrotów w języku obcym, np. „*status quo*” (łac. „stan prawny lub polityczny w danej chwili”) w tytule rozdziału (s. 4), „*in statu nascendi*” (s. 7 – łac. „w trakcie powstawania”), albo „w sensie stricte geograficznym” (s. 190 – podkreślenie M.L.). Recenzent w przeszłości uczył się języka łacińskiego i nie ma uprzedzeń do przywoływania wyrazów oraz wyrażen łacińskich, to jednak nie zawsze konieczne wplatanie ich w tekst polski uznaje za działanie pożądanе. Podobnie jest z wtrętami w języku angielskim np., „*deterrence by denial*, jak i *deterrence by punishment*” (s. 22), a następnie tłumaczenie ich na język polski w przypisach. W uzasadnionych wypadkach trafniejszą się wydaje odwrócona praktyka, to znaczy – w tekście stosować zapisy w języku polskim, zaś tłumaczenie zawierać obok w nawiasach (tak jak w przypadku tłumaczenia na język rosyjski s. 115 – czternasty wiersz od góry) lub w przypisach dolnych, albo całą pracę pisać w języku angielskim. Liczne – „modne” obecnie – stosowane w pracy wtręty w różnych językach – w ocenie recenzenta – nie podnoszą jej wartości ani poznawczej, ani praktycznej. W tym kontekście – z pełnym zrozumieniem dla aktualnej pozycji języka angielskiego w świecie – warto pamiętać o ochronie języka ojczystego, podobnie jak to czyni, np. Francja (symptomatycznym w tym zakresie przykładem może być pozew Francji

skierowany przeciwko Komisji Europejskiej do Trybunału Sprawiedliwości UE za dyskryminowanie osób nieanglojęzycznych);

- *kwestia druga* pozostaje w związku z naruszeniem wymogów edytorskich, które choć nie należą do szczególnie rażących, to jednak ze względu na zupełnie prostą możliwość ich uniknięcia oraz na znamienne powtarzalność prowokują, by (przynajmniej w symbolicznym zakresie) wskazać je i opisać na wybranych przykładach: w spisie treści bark (większości) kropek (niejednołitość) po liczbach porządkowych podrozdziałów (s. 3 i 4); zdanie (jakby) zakończone, zaś kropki brak (s. 13 – ostatni wiersz); powtórzenie – „myśli rosyjskiej myśli” (s. 13, dziesiąty wiersz od góry); zbędna kropka po skrótce „nr” (s. 27 – 14 wiersz od góry, s. 29 – dwunasty wiersz od dołu i inne strony); niejednolity sposób przedstawiania wyliczeń (s. 41, 50, 209 i inne strony); zbędna kropka po tytule podrozdziału (s. 234 i 245); pozostawianie pojedynczych głosek na końcu wiersza, np. w tytule rozdziału 4. (s. 198);
- *kwestia trzecia* dotyczy innych uchybień redakcyjnych i licznych pominięć wskazania w tekście rysunków i tabel zamieszczanych jako materiał pomocniczy. Zaczynając od kwestii graficznych należy zauważyć, że w treści dysertacji trudno jest znaleźć opis niektórych rysunków – oto przykłady: rys. nr 5 (s. 35), rys. nr 8 (s. 60), rys. 16 (s. 148), rys. 17 (s. 149), rys. 18 i 19 (s. 150), rys. 44 (s. 206), rys. 52 (s. 229), a także tabel, np.: tabela 6 (s. 36), tabela 28 (s. 151), tabele 48 i 49 (s. 228). W pracy występują również inne potknięcia językowe, logiczne, np.: „Zadaniem broni RF-DEF jest” (s. 44) – zadania nie są stawiane broni (rzecz), można natomiast określić jej zastosowanie, przeznaczenie, wykorzystanie; czy: „Holistyczne podejście na wschodniej flance obejmowało:” (wyrażenie „holistyczne podejście” – zdaniem recenzenta – użyto nietrafnie, s. 269).

Pewne wątpliwości budzi także odmienna konstrukcja rozdziału szóstego. Recenzent dostrzega w takim układzie zamysł, który (być może) miał uatrakcyjnić formę przekazu. Jednocześnie uważa, że bez straty dla formy i wartości przekazywanych informacji, możliwym było nie mniej komunikatywne przedstawienie treści tego rozdziału w strukturze podobnej do pozostałych rozdziałów.

Na pozytywne podkreślenie w tej części recenzji zasługuje (mimo, że już było to wyżej czynione) bogata, starannie dobrana i przedstawiona *Bibliografia*. Natomiast opracowanie interesujących poznawczo własnych badań empirycznych, obok sporej inwencji i kreatywności badawczej z przemyślanym doбором pytań i zakresem prezentacji respondentów – co z oczywistych powodów nie było prostym przedsięwzięciem, mogło zawierać pełniejszą „charakterystykę socjodemograficzną” respondentów (w zakresie danych metryczkowych osób

uczestniczących w badanych, w szczególności (poza wiekiem, płcią) takich jak: poziom wykształcenia, zawód wyuczony i wykonywany, czy staż na stanowisku związanym z badaniami itp.). Zaś w podsumowaniu badań zabrakło – zdaniem recenzenta – bardziej pogłębionej analizy uzyskanych wyników i w oparciu o nie, sformułowania kontekstowych uogólnień oraz konkretnych wniosków i rekomendacji. Kwestia ta, a także przyjęte założenia metodyczno-metodologiczne dociekań, duża liczba sprecyzowanych celów i problemów badawczych oraz wynikowo kształt struktury pracy powodował, że zamiar Kandydata był niełatwy do zrealizowania. Pomimo obiektywnie istniejących trudności oraz nieuniknięcia potknięć (ogólnie) pisarskich, dysertacja została przygotowana na dobrym poziomie metodycznym, co recenzent uznaje za potwierdzenie posiadanych umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

4. Ocena oryginalności rozwiązania problemu badawczego oraz oryginalności uzyskanych wyników badań naukowych

Na ocenę oryginalności rozwiązania problemu badawczego oraz oryginalności wyników badań naukowych składały się przede wszystkim oceny jakości rezultatów badań własnych Pana mgr. Patryka Reśkiewicza, uzyskanych w procesie badawczym oraz umiejętności ich weryfikacji, prezentacji i postulatywnego wykorzystania.

Ponownie należy zauważyć, że Kandydat podjął się trudnego i ambitnego zadania badawczego. Obszar prowadzonych przez Niego dociekań, chociaż interesujący zarówno z podstawowego jak i praktycznego punktu widzenia, nie jest bowiem łatwy do rozpoznania z wielu powodów. Jednym z istotnych czynników ograniczającym możliwości identyfikacyjne i poznawcze jest niejawnosc, zwłaszcza wrażliwych elementów bezpieczeństwa, w tym planowania i realizacji aktywności antydostępowej poszczególnych państw członków NATO, a także NATO jako instytucji wspólnej obrony. Ograniczoność ta skutkuje fragmentaryczną – w sensie ilościowym i jakościowym – liczbą publikacji, która pozostaje w powszechnym dostępie. Recenzowana praca w takiej formie niewątpliwie posiada walor nowatorskiego ujęcia rozważanej problematyki i w przekonaniu recenzenta należy do nielicznych na rynku wydawniczym, które tak rozległe rozważania o zdolnościach antydostępowych A2/AD wielu państw, ze zwróceniem szczególnej uwagi na Rosję oraz w jej kontekście na odpowiedź państw flanki wschodniej NATO i szerzej Sojuszu Północnoatlantyckiego, a także związane z nią problemy, łączyłyby w jednym zwartym opracowaniu, wnosząc do nauki nowe wartości. Warstwa teoretyczna tej pracy (kwestie poznawcze), zawiera wiele interesujących elementów

identyfikacyjno-analitycznych zdolności antydostępowych. Zatem fakt prowadzenia badań na temat militarnych zdolności antydostępowych na wschodniej flance sytuuje Kandydata w awangardzie badaczy z tego obszaru. Ponadto, dokonana przez Niego prezentacja kilku koncepcji działania w tym zakresie oraz pokazanie różnic (nawet w ramach Sojuszu) w rozumieniu i preferowaniu wariantów uruchamiania tych zdolności jest bardzo inspirująca i zachęcająca do dalszych dociekań. Potwierdzeniem tego może być informacja, np.: „Interesująca wydaje się być kwestia postrzegania drabiny eskalacyjnej w wymiarze zaangażowania się w strefie *Area Denial*, Zdolności A2/AD są definiowane w głównej mierze przez pryzmat amerykańskiej myśli wojskowej – eksponującej pierwszeństwo wymiaru *Anti-Access* nad *Area-Denial*. Fakt ten może skutkować błędnym konstruowaniem modeli A2/AD, szczególnie tych o walorach stricte ofensywnych. [...] W amerykańskiej myśli wojskowej, podkreśla się, że zdolności w tym wymiarze uruchamiane są w momencie przełamania zdolności w wymiarze AA. Inaczej tę kwestię akcentują ośrodki analityczne, badające architekturę bezpieczeństwa państw frontowych/flankowych” (s.18). Natomiast jej warstwa praktyczna wyraża się w aktualności dociekań postrzeganych w kontekście wielu dynamicznych sytuacji politycznych i wojskowych, jakie mają miejsce zarówno na Bliskim Wschodzie (konflikt zbrojny, m.in. Izrael – Autonomia Palestyńska), jak i w Azji (np. zamknięta Korea Północna, aktywność Chin), a także w bezpośredniej styczności z państwami wschodniej flanki NATO (zbrojna agresja Rosji na Ukrainę). I chociaż w prowadzonym dyskursie nie jest łatwo znaleźć pogłębiony opis rezultatów własnych badań uzyskanych w drodze wywiadu eksperckiego i ich wykorzystania, to jego merytoryczny i dociekliwy charakter pozwala uznać recenzowaną pracę za twórczą i oryginalną.

5. Uwagi końcowe z pytaniami i konkluzją

Recenzowana praca doktorska zawiera prezentację bardzo ważnych i aktualnych poznawczo zagadnień, przez co wpisuje się w wąski zbiór opracowań nie tylko o rosyjskich zdolnościach antydostępowych A2/AD, chociaż to one są głównym przedmiotem prowadzonego dyskursu. W tym kontekście należy zaznaczyć, że poznający jej zawartość, ma możliwość zgłębiania wartościowej i usystematyzowanej wiedzy teoretycznej i utylitarnej o zdolnościach antydostępowych wielu państw, poczynawszy od: identyfikowania i zrozumienia czym są zdolności antydostępowe A2/AD, wieloaspektowego poznania koncepcji A2/AD we współczesnej rosyjskiej myśli strategicznej, znaczenia geostrategicznego rosyjskich bastionów A2/AD rozmieszczonych w różnych częściach Rosji i ich oddziaływania na euroatlantycką

architekturę bezpieczeństwa, w tym na bezpieczeństwo państw znajdujących się na wschodniej flance NATO, możliwości przelamywania rosyjskich zdolności antydostępowych, a skończywszy na zapoznaniu się z potencjalnymi scenariuszami konfliktu na wschodniej flance w antydostępowym środowisku aktywności zbrojnej.

W pracy sformułowano wiele tez, które w trakcie interesującej dyskusji poznawczej – prowadzonej w oparciu o dostępne i poddane krytycznej analizie materiały źródłowe – podlegały logicznemu rozważaniu i uzasadnianiu. Posłużyły również do kreślenia hipotetycznych scenariuszy pola walki i związanych z nimi wieloaspektowych wyzwań. Mając na względzie zarówno aktualność rozważanej problematyki jak i fakt, że znajduje się ona w stadium ciągłego rozwoju, a jednocześnie zważywszy na walory poznawcze dysertacji, które zachęcają do dalszego zgłębiania badanych kwestii – mimo wskazanych wyżej uchybień – recenzowana praca w wystarczającym zakresie zawiera oryginalne podejście badawcze i także prezentowanie diskutowanych problemów. Nie jest ona prostą fotografią wybranego fragmentu rzeczywistości bezpieczeństwa, lecz gromadzi dużo elementów niezależnej refleksji naukowej, poddającej krytycznej analizie zróżnicowane problemy krajowe i sojusznicze związane z rosyjskimi aktywami A2/AD. Ponadto, ujawniony w pracy warsztat dowodzi, iż Kandydat do stopnia doktorskiego posiada ogólną wiedzę w dyscyplinie naukowej – nauki o bezpieczeństwie. Na podstawie przyjętej struktury pracy można również za uprawnione uznać stwierdzenie, że jej zawartość i forma zostały poprzedzone obmyślaną koncepcją prowadzenia dociekań i ich prezentowania. Powyższe, wynikowo pozwala wnosić, że Kandydat posiadał w stopniu dającym gwarancję samodzielnego prowadzenia prac o charakterze naukowym. Recenzent wyraża nadzieję, że ocena taka zostanie potwierdzona w trakcie udzielenia odpowiedzi podczas obrony rozprawy na załączone poniżej pytania.

Zalecenie i pytania: Niezależnie od uznania recenzowanej pracy za wartościową pod względem podstawowym i praktycznym, wnosi się, by Kandydat do stopnia doktora nauk o bezpieczeństwie ustosunkował się w sposób syntetyczny do wskazanych w niniejszej recenzji uwag, a ponadto udzielił odpowiedzi na następujące pytania:

1. Co stanowi główny motyw zainteresowania się Kandydata tematyką zdolności antydostępowych Federacji Rosyjskiej i państw wschodniej flanki NATO?
2. Czym kierował się Kandydat używając w pracy zwrotów z języka obcego w sytuacji, kiedy istniała możliwość wyrażenia myśli w języku polskim (np. w tytule rozdziału 6. – *status quo*)?
3. Czym wyjaśni Kandydat nadanie wskazanym w pracy hipotezom formy tezy?
4. Co według Kandydata stanowi istotę bezpieczeństwa państwa?

5. Jakie czynniki mogą w sposób znaczący oddziaływać na efektywność (sprawność i skuteczność) zdolności antydostępowych A2/AD Federacji Rosyjskiej na kierunku państw wschodniej flanki NATO?

Konkluzja: Rozprawa doktorska autorstwa Pana mgr. Patryka Reśkiewicza, pt.: „Środowisko bezpieczeństwa wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego w obliczu rosyjskich zdolności antydostępowych A2/AD (*Anti-Access/Area Denial*)”, opracowana pod promotorstwem Pana dra hab. Jerzego Zalewskiego, prof. WAT, zostaje uznana za spełniającą w podstawowym zakresie wymogi formalne stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742, z późn. zm.) i jako taka uzyskuje pozytywną ocenę wraz z rekomendacją do dalszego procedowania – do obrony rozprawy włącznie.

.....